

חיבור הפדגוגיה עם עולם התוכן של פרי גנך – **מסמך מארגן לקראת יום הזיכרון ל 7.10**

חיבור הפדגוגיה לעולם התוכן של המלחמה או השכול מאפשר לתלמידים לעבד רגשות, לשאול שאלות ולמצוא משמעות אישית בתוך מציאות קשה. ההתייחסות לאירועים אקטואליים דרך מקצועות הלימוד – כמו היסטוריה, ספרות, אזרחות – מעניקה כלים להבין תהליכים, לפתח אמפתיה ולחזק זהות ותחושת שייכות. זהו מרחב בטוח לשיח רגשי, ערכי וחברתי שמחזק את החוסן האישי והקהילתי של התלמידים. כאשר התלמידים רואים שלמידה קשורה לחיים עצמם, המוטיבציה עולה ונבנה קשר עמוק בין ידע לרגש. כך הופכת הפדגוגיה למשמעותית ומעצימה במיוחד בזמנים של משבר ובשגרה. החיבור לתכני הלימוד השונים והפיכתם לרלוונטיים ומחברים לעולם התלמידים, מאפשר מרחב פדגוגי ייחודי לעיסוק באובדן, שכול וזיכרון. היא מעניקה לתלמידים הזדמנות לפגוש דמויות המתמודדות עם פרידה, לקרוא טקסטים המעלים שאלות על משמעות החיים והמוות, ולדון באופן שבו יצירה ספרותית, למשל, משמרת זיכרון או מעניקה קול לכאב. **לפניכם רעיונות לחיבור בין הפדגוגיה לתכנים של תוכנית פרי גנך של אורטוב.**

הערות –

- א. אין הכוונה להכין עבורכם מערכי שיעור, אלא לחדד את הקשר האקטואלי והרלוונטי של הפדגוגיה לנושא ולחבר לרעיונות קיימים.
- ב. בכל אירוע כזה נדבר על השכול הצבאי וניתן מקום גם לשכול אזרחי. ניתן מקום לפער הקיים והבלתי נמנע בין מי שנפל בקרב, נרצח בנובה, נהרג בתאונת דרכים, מחלה או אחר. יש לנו תלמידים רבים שעברו שכול לא במלחמה.
- ג. לא לחשוש מהצפה. לזכור שהטקסטים מזמנים שיח ויכולים לעורר תגובות שונות אצל תלמידים שונים ואף לעורר פצעים חבויים. לתת מקום לדבר ולהפנות הלאה במקרה הצורך.
- ד. בכל שיח כזה אנחנו מחזקים את החוסן של התלמידים ועוזרים להם להתמודד. אנו עוזרים להם לפתח אמפתיה, ביטוי עצמי והתמודדות דרך מורכבות.

ספרות –

יצירות רבות מדברות על אובדן ושכול, שירי זיכרון ונופלים. ניתן להשתמש בקטעים אחרים ונוספים. דרך הקריאה והפרשנות התלמידים יכולים לעבד רגשות, לנסח שאלות אישיות ולהבין את עצמם ואת החברה שסביבם. הספרות מהווה גם גשר בין חוויה פרטית לחוויה לאומית. דוגמאות ליצירות שניתן לשלב:

- "הר אדוני" / ארי דה לוקה – הרומן בוחן את חוויית היתמות והחיפוש אחר חיבור אנושי בעולם חסר יציבות. מאפשר דיון על בדידות, שכול וחברות כמקור לנחמה.
- "יגון" / אנטון צ'כוב – סיפור קצר שבו עגלון מנסה לשתף את צערו על מות בנו, אך נתקל בחוסר אכפתיות. מאפשר שיחה על הקושי לתת מקום לשכול ועל חשיבות ההקשבה.
- "אנטיגונה" / סופוקלס – עיסוק באובדן, נאמנות למשפחה מול נאמנות לחוק המדינה. מעלה שאלות על צדק, מצפון אישי והקרבה.
- "שום גמדים לא יבואו" / שרה שילה – מציג קהילה ישראלית החיה בצל אובדן מתמשך. מזמן דיון על חיי יום-יום בתוך מציאות של איום ופרידה.
- "ירושה" / חיים גורי – שיר על דור ההמשך שנושא בתוכו את זיכרון ההקרבה. מזמן שיח על רצף דורי ועל בחירה אישית ביחס למורשת ההורים.
- "ראי אדמה" / שאול טשרניחובסקי – שיר מחאה על בזוז החיים הצעירים שנקטעו באלימות. ניתן לדון על המחיר האנושי של מלחמות.
- קטעים מתוך "ספר הדקדוק הפנימי" / דוד גרוסמן – מתארים את התבגרותו של אהרון בצל זיכרון השואה ואובדן. מזמנים שיח על זיכרון קולקטיבי, שתיקה והעברה בין-דורית.

תנך

- "קנינת דוד" (שמואל ב א, יז-כז) על שאול ויהונתן. הפך להיות טקסט קנוני לתפילת יזכור. ניתן לקרוא אותו כטקסט מקראי / פרשני ולנסות להבין מדוע דווקא האירוע הזה הפך להיות קנוני. (למה כולם מכירים את גבעת התחמושת ולא מכירים את הקרב ההרואי בנבי סמואל? על גבעת התחמושת כתבו שיר...)
- יעקוב אבינו כשמשפרים לו שיוסף מת (בראשית, פרק ל"ז, פסוק ל"ג) – שכול ואובדן ואיך התמודד.
- עלי במשכן (שמואל א, פרק ד, 'פסוקים י"ח-כ"ב) כשבאים לבשר לו ששני בניו מתו – הדרגתיות - כמות ההרוגים מישראל – גם הבנים שלך – וגם ארון הברית נלקח.

גאוגרפיה/ היסטוריה/ אזרחות –

- הנצחה, הקמת ישובים לזכר קרבות, אנשים, ניתן לעשות חקר עצמאי – מקומות שנקראים על שם – מה הסיפור של יד מרדכי, קריית שמונה, נתיב הל"ה. מזמן שיח על הנצחה במקומות יישוב.
- שמות רחובות סביב בית הספר
- שיח פוליטי – את מי בוחרים להנציח ומי נעדר מההנצחה? הנצחה במרחב הפיזי... למה זה נדרש? למה לא יכולים לחיות ללא הנצחה? לקשר לנושא בהיסטוריה – מקומות בהם מנציחים את מלחמת יום כיפור, השואה וכו.
- הנצחה במרחב – לקשר לתופעת הסטיקרים – יש חלל שמתרוקן ואנחנו רוצים למלא אותו. שיח על "ירושה ערכית": מה מורשים לנו הנופלים? איך כל אחד יכול להמשיך את דרכם במעגלי החיים שלו (משפחה, קהילה, בית ספר). איך הסטיקרים מחברים את הנופל לקהילה?

מקצועות השפה – עברית, ערבית, אנגלית...

- כתיבת חיבור - רצוי לקשר לאקטואליה ולרלוונטיות של הנושאים. לבקש הבעת דעה ונימוק. הכתיבה העיונית (חיבור טיעוני) מאפשרת לתלמידים לא רק להביע עמדה אלא גם לעבד מחשבות ורגשות דרך ניסוח, נימוק והבאת דוגמאות.

למשל

1. האם יש לעסוק בשכול באופן יומיומי בבית הספר
דיון על מקומו של השכול במערכת החינוך: האם נכון להפוך אותו לנוכח בשיח החינוכי, או להשאיר אותו בעיקר לימים ממלכתיים כמו יום הזיכרון?
1. הנצחה אישית מול הנצחה לאומית
האם חשוב יותר להנציח את סיפורו הייחודי של כל נופל, או שמא עדיפה הנצחה קולקטיבית המדגישה את תחושת העם והקהילה?
2. שימוש באמנות ככלי להנצחה
האם יצירת אמנות (ציור, שירה, מוזיקה, סרט) היא אמצעי יעיל ומשמעותי יותר להנצחה מאשר טקסים ממלכתיים?
3. שיח על טראומה במדיה החברתית
האם נכון לשתף חוויות אישיות של שכול ואובדן ברשתות החברתיות, או שראוי לשמור אותן במרחב הפרטי והאינטימי?
4. האם מלחמה יוצרת זהות וחוסן או רק כאב ופירוד
התלמידים מתבקשים להביע עמדה – האם המלחמות והאובדן בנו אותנו כחברה חזקה יותר, או שהן פוגעות ומפוררות את החברה הישראלית?

5. **כתיבה לדור הבא**
האם יש חובה להעביר לדורות הצעירים את סיפורם של הנופלים והחוויות הקשות, או שעדיף לשמור על "מרחק הגנתי" ולהתמקד בבניית חיים חדשים?
6. **האם בית ספר הוא מקום מתאים לטקסי זיכרון אישיים**
למשל, תלמיד שאיבד בן משפחה ורוצה להקדיש טקס לזכרו – האם זה מחזק את כולם, או שמא מכביד מדי על הקהילה הבית ספרית?

אומנות

- **אומנים שפועלים מתוך הכאב והטראומה. יצירות שמבטאות שכול (המאייר אנגלמאייר – הגלוייה היומית, הצלם זיו קורן, תערוכות שונות).**
-
- **רצוי לתת ליצירה "לדבר את עצמה" ולחקור אותה.**
- **לקיים השוואה בין הפיסול וההנצחה שאפיין את קום המדינה לחומרים ולמדיה שמשתמשים בהם היום.**

מדעים / ביולוגיה

- **מדעי המוח והנפש:** איך אובדן ושכול משפיעים על גוף האדם – סטרס, חוסן נפשי, מנגנוני התמודדות.
- **ביולוגיה של החוסן:** חקר מושגים כמו "מערכת החיסון" או "חוסן אקולוגי" כנקודת השוואה לחוסן קהילתי וחברתי.

חינוך גופני

- **ריצה/מסע לזכר:** פעילות גופנית עם משמעות – לדוגמה "ריצה לזכר הנופלים". שיחה על איך הגוף והנפש קשורים זה בזה, וכיצד תנועה מאפשרת שחרור רגשי.
- **משחקי צוות:** דיון על ערכות הדדית בשדה הקרב ובחיים – איך אנחנו לומדים לשחק יחד, לשאת אחד את השני.

מוזיקה

- **שירי זיכרון:** האזנה ליצירות שונות – "לו יהי", "החורף הזה", "אני ואתה". ניתוח מוסיקלי של האופן שבו הלחן מבטא כאב/תקווה.
- **יצירה אישית:** הזמנה לתלמידים לכתוב מילים או לחבר מנגינה קצרה שמבטאת את תחושות האובדן/החוסן.

קולנוע ותיאטרון

- **צפייה בקטעים מסרטים ישראליים שעוסקים בשכול ("בופור", "ואלס עם באשיר")** ודיון – איך קולנוע מתעד או מעבד טראומה קולקטיבית.
- **דרמה כתרפיה:** סצנות משחק בהן התלמידים מבטאים תחושות של פרידה, געגוע, או חוסן.

מדעי החברה / פסיכולוגיה

- **מודלים להתמודדות עם אובדן (חמשת שלבי האבל).**
- **דיון על ההבדל בין אבל אישי לאבל לאומי.** איך זה משפיע על הפרט והקהילה.

הרשת הטכנולוגית-מדעית המובילה בישראל
מכללות ובתי-ספר לטכנולוגיה מתקדמת ולמדעים

ערכים, מנהיגות, קהילה

מתמטיקה

- נתונים סטטיסטיים, יצירת גרפים והשוואות – כדי להראות את ממד התופעה ואת המחיר האנושי. ניתן לקיים דיון – כיצד להפוך נתונים לסיפור אישי.
- גיאומטריה וצורות – "שברים וחיבורים"
- שימוש במושג שבר (כמו מספר שבר) כסמל למשפחה שנשברה בעקבות אובדן. דיון על איך שברים אפשר גם לחבר ולהרכיב מחדש תמונה שלמה – גם אם אחרת.
- חקר סדרות (1, 2, 3, 4...) והפסקתן באמצע. מה זה אומר כשמשהו לא מגיע לידי שלמות?
- גרפים כייצוג רגשי במקום נתוני נפגעים – להשתמש בגרפים של רגשות: כמה רגעי עצב/געגוע/תקווה חווה דמות (או התלמידים עצמם) לאורך תקופה.